

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

**OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost**

INVESTICE
DO ROZVOJE
VZDĚLÁVÁNÍ

Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola technická Brno, Sokolská 1

Šablona: Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT

Název: Součásti točivého a přímočarého pohybu

Téma: Valivá ložiska

Autor: Ing. Magdalena Svobodová

Číslo: VY_32_INOVACE_14 – 03

Anotace: *Druhy valivých ložisek a jejich materiály. Porovnání s klznými ložisky. Výpočet valivých ložisek. DUM je určen pro studenty druhého ročníku strojírenských oborů.
Vytvořeno: prosinec 2012*

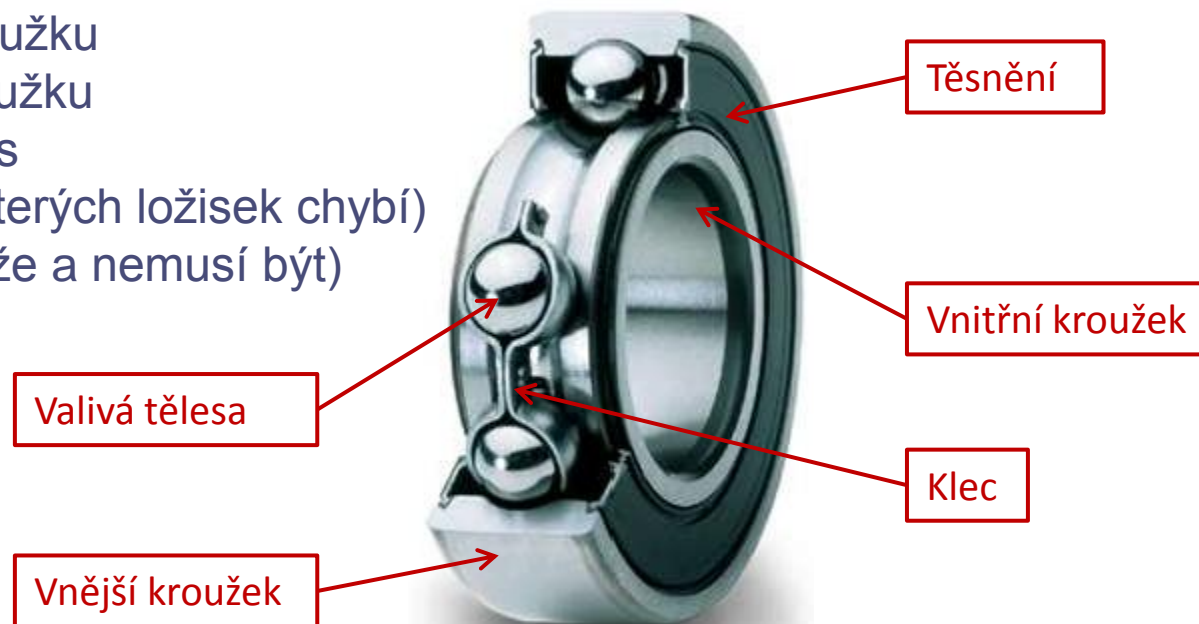
Charakteristika valivých ložisek

U valivých ložisek se působící zatížení přenáší prostřednictvím valivých těles. Valivá tělesa se odvalují téměř bez skluzu. Tření při rozběhu je u valivých ložisek velmi malé ve srovnání se třením při rozběhu kluzných ložisek.

Valivá ložiska jsou normalizované strojní součásti.

Valivé ložisko se skládá z :

- vnitřního kroužku
- vnějšího kroužku
- valivých těles
- klece (u některých ložisek chybí)
- těsnění (může a nemusí být)

Obrázek převzat z [6]

Druhy valivých ložisek

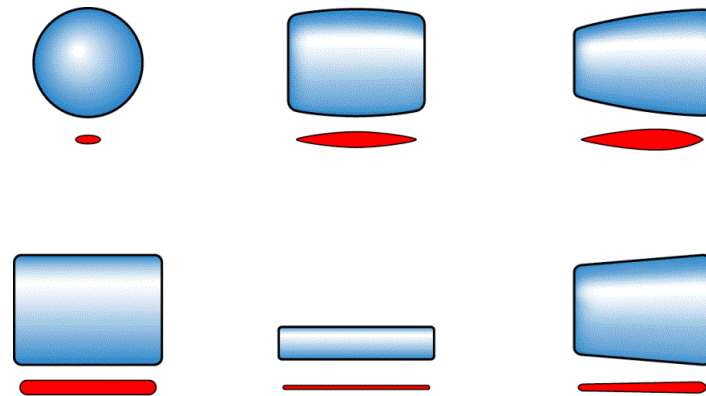

Dělení dle přenášeného zatížení:

- ▶ radiální
- ▶ axiální
- ▶ kombinované (mohou přenášet jak radiální, tak axiální zatížení)
- ▶ momentové zatížení

Dělení dle tvaru valivých těles:

- ▶ Kuličková ložiska
- ▶ Válečková ložiska
- ▶ Kuželíková ložiska
- ▶ Soudečková ložiska
- ▶ Jehlová ložiska

Obrázek převzat z [6]

Dělení dle styku valivého tělesa s oběžnou dráhou:

- ▶ bodový
- ▶ čárový

Materiály valivých ložisek

Materiály valivých ložisek můžeme rozdělit na materiály používané pro výrobu valivých těles a kroužků a materiály pro výrobu klecí.

Materiály pro výrobu valivých těles a kroužků:

- ▶ Ložiskové oceli
  - ▶ Prokalitelné oceli
  - ▶ Indukčně kalitelné ložiskové oceli
  - ▶ Cementační ložiskové oceli
  - ▶ Nerezové ložiskové oceli
  - ▶ Oceli pro vysoké teploty
- ▶ Keramické materiály (nitrid křemíku Si_3N_4)

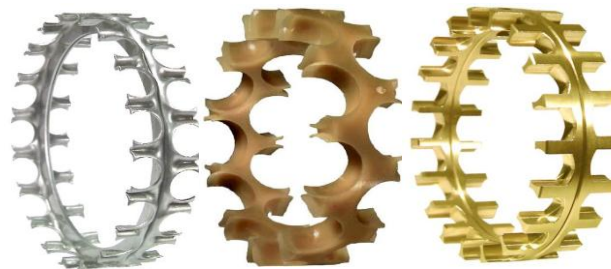

Hybridní ložiska jsou ložiska s rozdílným materiálem valivých těles (keramický – nitrid křemíku) a kroužků (ocel).

Celokeramická ložiska mají z keramického materiálu vyrobená valivá tělesa i kroužky.

Materiály pro výrobu klecí:

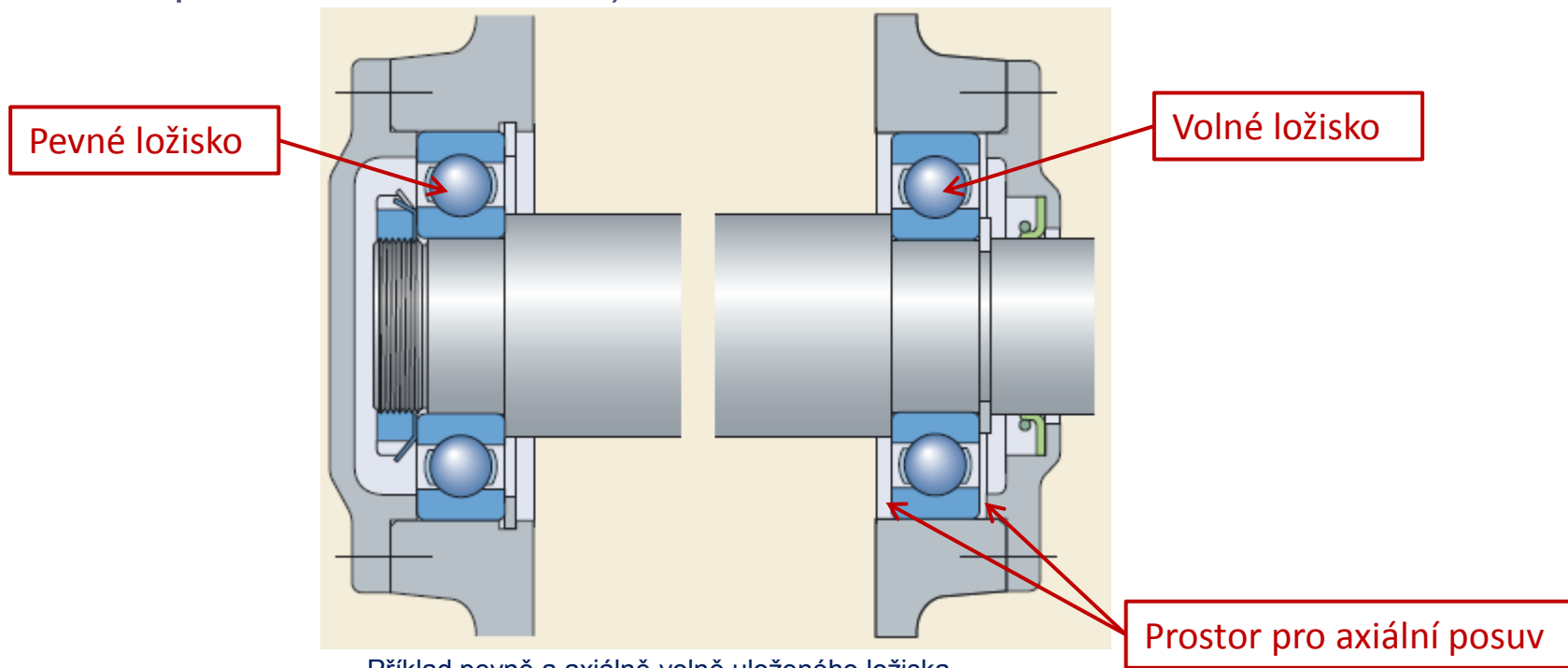
- ▶ Oceli
- ▶ Masivní mosaz
- ▶ Mosazný plech
- ▶ Polyamid

Příklady materiálů klecí, obrázek převzat z [6]

Montáž valivých ložisek - uložení

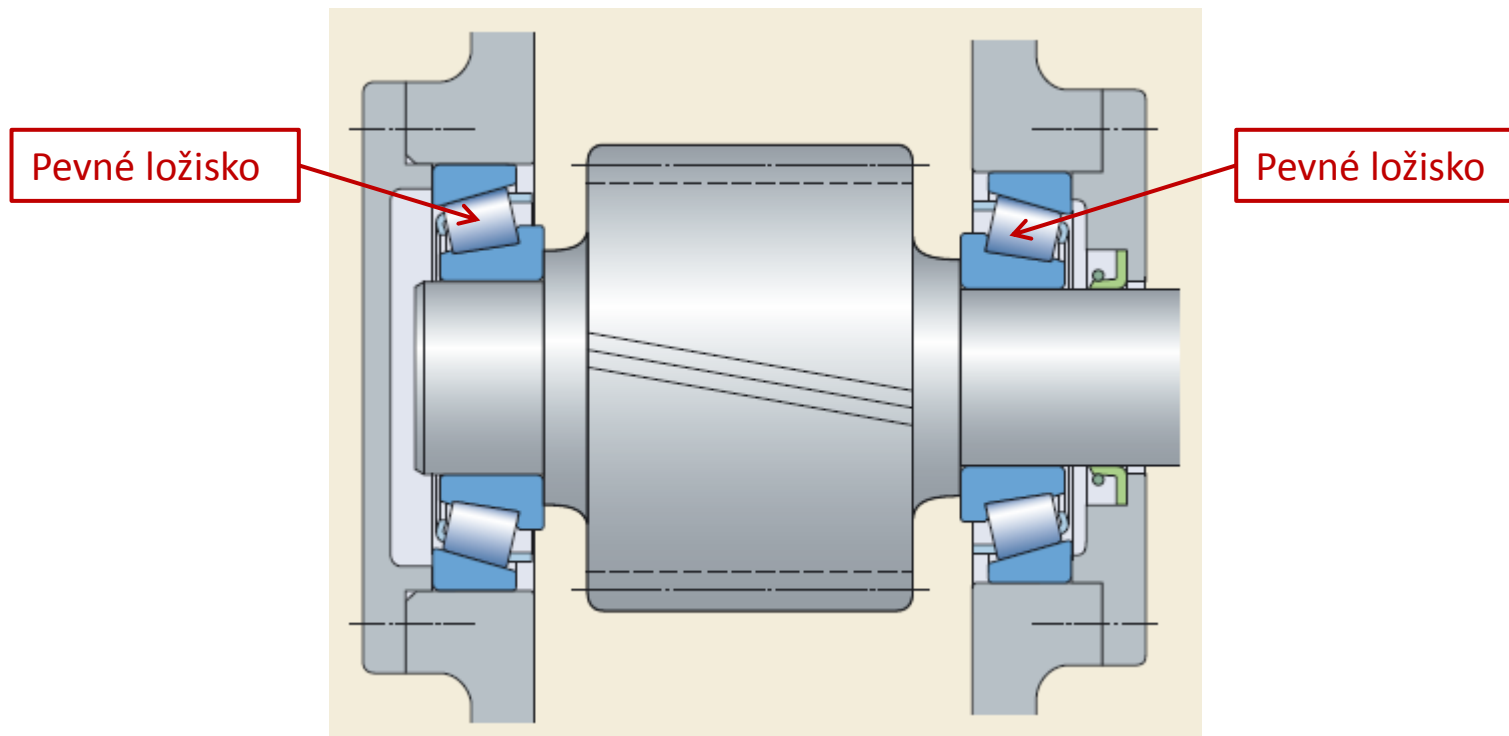
Uložení hřídele v ložiskách je většinou pevné, zatímco uložení jednoho z ložisek ve skříni může být axiálně volné. Obě ložiska přenášejí radiální zatížení. Pevné ložisko kromě radiálního zatížení přenášejí i axiální síly a volně uložené ložisko se může axiálně posouvat při dilataci hřídele (zabrání se tak pnutí hřídele a ložisek).

Příklad pevně a axiálně volně uloženého ložiska, obrázek převzat z [6]

Montáž valivých ložisek - uložení

Axiálně pevné uložení – symetricky zabudovaná ložiska zachycují opačné axiální síly. Uložení je pevné a neumožňuje dilataci hřídele. Používá se u krátkých hřídelů.

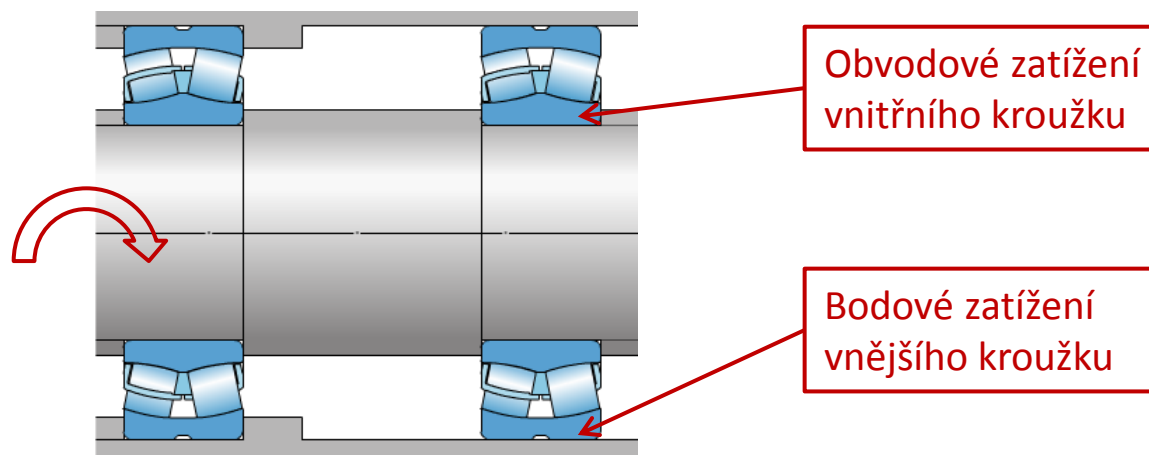
Příklad axiálně pevného uložení ložiska, obrázek převzat z [6]

Zatížení valivých ložisek

Má-li ložisko umožnit axiální pohyb hřídele, je třeba určit, který kroužek (vnitřní nebo vnější) má být uložen s vůlí. S vůlí se ukládá vždy kroužek s bodovým zatížením. Při bodovém zatížení se při otáčení ložiska zatěžuje vždy stejný bod nehybného kroužku.

Při otáčejícím se hřídeli a nehybné skříní je bodově zatížen vnější kroužek ložiska, vnitřní kroužek je zatížen obvodově (musí být uložen pevně).

Při otáčející se kladce a nehybném hřídeli je bodově zatížen vnitřní kroužek ložiska, může být tedy uložen posuvně, zatím co vnější kroužek ložiska musí být uložen pevně (obvodové zatížení).

Obrázek převzat z [6]

Definice pojmů pro výpočet valivých ložisek

Ekvivalentní statické zatížení P_0 (N)

Je to zatížení (radiální nebo axiální), které způsobí stejné maximální zatížení valivého elementu jako skutečné zatížení.

Ekvivalentní dynamické zatížení P (N)

Je to hypotetické neproměnné zatížení (radiální nebo axiální), které má na trvanlivost stejný vliv jako skutečné zatížení působící na ložisko.

Základní dynamická únosnost ložiska C (N)

Je to zatížení při kterém ložisko dosáhne základní trvanlivosti 1000000 otáček. Používá se pro výpočet trvanlivosti ložiska, které je dynamicky namáhané.

Základní statická únosnost C_0 (N)

Je to napětí, které vyvolá ve středu nejvíce zatíženého místa styku valivého tělesa a oběžné dráhy trvalou deformaci 0,0001 průměru valivého tělesa.

Trvanlivost L

Je definována jako počet otáček nebo počet provozních hodin při dané rychlosti otáčení, které ložisko vykoná, než se projeví první známky únavy materiálu (platí pro minimálně 90% ložisek ze zkušební skupiny).

Výpočet valivých ložisek

Statically namáhaná valivá ložiska

Ekvivalentní statické zatížení ložiska

$$P_0 = X_0 \cdot F_r + Y_0 \cdot F_a$$

F_r

skutečné radiální zatížení ložiska

F_a

skutečné axiální zatížení ložiska

X_0

součinitel radiálního zatížení ložiska

Y_0

součinitel axiálního zatížení ložiska

s_0

statická bezpečnost

Statická únosnost ložiska

$$C_0 = s_0 \cdot P_0$$

Velikost ložiska se určuje podle statické únosnosti pokud ložisko nerotuje a působí na ně nepřetržitě nebo přerušovaně zatížení. Dále pokud ložisko vykonává pomalé kývavé pohyby pod zatížením, případně pokud rotuje s velmi nízkými otáčkami ($n \leq 10 \text{ min}^{-1}$).

Výpočet valivých ložisek

Dynamicky namáhaná valivá ložiska

Ekvivalentní dynamické zatížení ložiska

$$P = X \cdot F_r + Y \cdot F_a$$

F_r

skutečné radiální zatížení ložiska

F_a

skutečné axiální zatížení ložiska

X

součinitel radiálního zatížení ložiska

Y

součinitel axiálního zatížení ložiska

C

základní dynamická únosnost

Základní trvanlivost (otáčky)

n

otáčky (min^{-1})

$$L_{10} = \left(\frac{C}{P} \right)^3 \quad \text{Pro ložiska s bodovým stykem}$$

$$L_{10} = \left(\frac{C}{P} \right)^{\frac{10}{3}} \quad \text{Pro ložiska s čárovým stykem}$$

Pokud jsou otáčky konstantní, je vhodnější vypočítat trvanlivost v provozních hodinách.

$$L_{10h} = \frac{10^6}{60 \cdot n} \cdot L_{10}$$

Kontrolní otázky

- ▶ Jak můžeme rozdělit valivá ložiska?
- ▶ Jaké přednosti mají valivá ložiska oproti kluzným ložiskům?
- ▶ Jaké jsou nevýhody valivých ložisek?
- ▶ Co je základní dynamická únosnost ložiska?
- ▶ Vysvětlete pojem hybridní ložiska.
- ▶ Popište způsob výpočtu valivých ložisek.
- ▶ Jmenujte příklady bodového a obvodového zatížení vnitřního kroužku valivého ložiska.

Použitá literatura

---

1. KRÍŽ, Rudolf a kol. *Stavba a provoz strojů I: Části strojů*. SNTL - Nakladatelství technické literatury. Praha: SNTL, 1977. L13-C2-V-43f/25559.
2. SHIGLEY Joseph E., Charles R. MISCHKE a Richard G. BUDYNAS. *Konstruování strojních součástí*. Vysoké učení technické v Brně. Brno: VUTIUM, 2010. ISBN 978-80-214-2629-0.
3. LEINVEBER, Jan, Jaroslav ŘASA a Pavel VÁVRA. *Strojnické tabulky*. Druhé, zcela přepracované vydání. Praha: Scientia, 1998. ISBN 80-7183-123-9.
4. DILLINGER, Josef a kol. *Moderní strojírenství: pro školu i praxi*. Vydání první. Praha: Europa-Sobotáles, 2007. ISBN 978-80-86706-19-1.
5. FISCHER, Ulrich, Roland GOMERINGER, Max HEINZLER, Roland KILGUS, Friedrich NÄHER, Stefan OESTERLE, Heinz PAETZOLD a Andreas STEPHAN. *Tabellenbuch Metall*. 44., neu bearbeitete Auflage. Haan-Gruiten: Europa Lehrmittel, 2008. ISBN 978-3-8085-1724-6.
6. SKF podpora vzdělávání. *Materiály pro výuku*. Praha: duben 2009.

